

Vzdělávací trajektorie dětí z nižší střední třídy jako výzva pro rodiny i školy

Johana Chylíková & Martin Sedláček

15. 5. 2024

Obsah:

1. Vzdělávací aspirace a motivace v rodinách nižší střední třídy (J. Chylíková)
2. Kvantitativní výzkum kvality výuky v českých školách (M. Sedláček)

Aspirace a motivace ke vzdělávání v nižší střední třídě

Vzdělávací aspirace rodičů:

- O jaké vzdělání by měly usilovat jejich děti? Jaké studijní výsledky by měly mít? Jak vysoká hodnota je přikládána vzdělání?

Vzdělávací motivace rodičů:

- Proč usilovat o vzdělání?

Nižší střední třída

- Manuální práce či práce na nižších pozicích ve službách
- Vzdělání: vyučení, SŠ
- V ČR cca polovina populace (Prokop, 2019)

Z předchozích výzkumů víme:

- Děti z rodin nižší střední třídy mají nižší vzdělanostní aspirace
- Rodiče z nižší střední třídy nemotivují své děti ke vzdělávání, mají nízké nároky na výkon dítěte a kladou malý důraz na školní přípravu dítěte
- Vzdělávání, školu, přípravu nechávají na dětech samotných

Cíl studie:

- Vysvětlit příčiny nízké aspirace a motivace ke studiu v rodinách nižší střední třídy

Výzkumné otázky:

1. Jak příslušníci nižší střední třídy chápou vzdělání? Jak se vztahují ke vzdělání ze své pozice v socio-ekonomické hierarchii?
2. Proč rodiče z nižší střední třídy cíleně nerozvíjejí vzdělávací aspirace svých dětí a nemotivují je ke studiu?

Data:

1. Kvalitativní výzkum
2. 23 hloubkových rozhovorů v 9 krajích ČR
3. Duben až září 2023

Zjištění

Proč má nižší střední třída nízké vzdělávací aspirace (proč neusiluje o vyšší vzdělání):

- 1) Motivace k získání vzdělání je především ekonomická
 - a) Vzdělání není chápáno jako prostředek prestiže a seberozvoje (jako u vyšších tříd)
 - b) Rozšířený postoj, že VŠ vzdělání často nevede k vyšší mzdě, („*automechanik si vydělá víc než vysokoškolák*“, dokládáno osobními zkušenostmi)
- 1) Pragmatický/realistický výběr oboru
 - a) Vzdělání má sloužit jako příprava na povolání
 - b) Kritérium volby je ekonomické – jak vysoká bude mzda? Jak jisté bude zaměstnání?
 - c) Vztah mezi vzděláním a povoláním má být jasný => nedůvěra k oborům, které nepřipravují na konkrétní profesi (kritika především humanitních, sociálněvědních a ekonomických VŠ oborů)

Zjištění

Proč rodiče nemotivují děti k získání vyššího vzdělávání?

1. Postoj založený na předpokladu „přirozené“ inklinace ke studiu
 - a. důraz na svobodný rozvoj dětí a jejich vrozeného nadání
 - b. syn/dcera se musí sami projevit, sami si najít, co je baví
 - c. „budťo jí/mu to jde, nebo nejde“, „nebudu jí/ho do ničeho nutit“

Příčina postoje:

1. Nikoliv nízký zájem, ale spíše opak
2. Následování kulturně zakořeněného ideálu vzdělávací výchovy, založeného na kritériích:
 - b. Dítě musí obor/učení bavit
 - c. Dítě nesmí být do ničeho nuceno
3. Obava z následků nucení dítěte do učení => názor, že pokud je dítě nuceno, na vzdělávání zcela zanevře (a ani se nevyučí)

Důsledky nízkých vzdělávacích aspirací a motivací v rodinách nižší střední třídy:

- Děti nejsou motivovány k VŠ vzdělání (zakořeněná představa, že se VŠ studium nevyplatí)
- Pokud se děti sami neprojeví, rodiče je nemotivují (zakořeněná představa, že se děti musí sami projevit)
- Rodiče nepovzbuzují děti k učení (zakořeněná představa, že děti nesmí být do učení nuceny)

Závěr:

Děti narozené do nižší střední třídy mají malou šanci na vzestupnou mezigenerační vzdělanostní mobilitu v důsledku třídně/kulturně podmíněného chápání vzdělání, založeného na představě ekonomické návratnosti a správné vzdělávací výchovy

Vzdělanostní nerovnosti a základní školy v ČR

Nerovnosti a ZŠ

- Přístup rodiny ke vzdělávání: prediktor úspěšnosti ve škole
- Odlišná výchozí pozice i různá míra podpory rodiny
- Škola: **kvalita výuky**

Kvalita výuky

- Kvalita výuky zahrnuje didaktické metody, typy interakcí mezi učitelem a žáky, podmínky učebního prostředí, kurikulum, procesy hodnocení a další faktory.
- Má dopad na vzdělávací výsledky žáků. Tento dopad může být přímý i zprostředkovaný jinými proměnnými.

□ **Observační studie vs. dotazování**

Kvalita výuky

Měření provedeno skrze dotazování žáků

Tři klíčové komponenty:

- **Kognitivní aktivizace: žáci přemýšlí**
- **Podpůrné klima: cítí se dobře**
- **Řízení třídy: soustředí na práci**

(Alp et al., 2022; Fauth et al., 2014; Praetorius et al., 2018)

Data

- ❑ Propojená data od žáků českých základních škol, jejich učitelů a ředitelů.
- ❑ V rámci SYRI sběr dat 2023, 2024.
- ❑ 2569 žáků 6. ročníků
- ❑ 1755 učitelů z jejich škol
(dokážeme spárovat učitele Čj a M s jejich žáky)
- ❑ 136 ředitelů
(dokážeme spárovat s učiteli a žáky)

Výsledky ČJ

- Aktivizace

56 %

rozdíly mezi třídami (ICC)

5 %

- Podpůrné klima:

60 %

rozdíly mezi třídami (ICC)

14 %

- Management třídy:

66 %

rozdíly mezi třídami (ICC)

21 %

Výsledky MA

- Aktivizace

59 %

rozdíly mezi třídami (ICC)

5 %

- Podpůrné klima:

61 %

rozdíly mezi třídami (ICC)

17 %

- Management třídy:

73 %

rozdíly mezi třídami (ICC)

22 %

Závěry

- Nejlépe vnímanou složkou kvality výuky je řízení třídy, naopak kognitivní aktivizace je hodnocena jako nejslabší.
- Kvalita výuky je celkově poměrně stejnorodá napříč různými třídami.
 - Pozitivní interpretace: Všichni žáci dostávají stejně kvalitní výuku.
 - Negativní interpretace: Škola nekompensuje vstupní nerovnosti žáků. Všichni jsou stejně (málo) kognitivně aktivizováni.
- Kognitivní aktivizace má silný dopad na vzdělávací výsledky žáků. Ve třídách, které pracují na náročných úkolech, mají žáci lepší výsledky.

Doporučení

- Učení probíhá především ve škole, menší spoléhání na domácí přípravu.
- Spoluodpovědnost školy v otázce vzdělanostních aspirací a motivací k učení.
- Osvěta mezi rodiči:
 - děti je třeba cíleně motivovat a nenechávat je "ležet ladem"
 - vyšší vzdělání zlepšuje pozici na pracovním trhu
- Vytvořit a implementovat školní kurikula, která jsou více zaměřená na náročné úkoly a kognitivní výzvy.

S PODPOROU

**NÁRODNÍ
PLÁN OBNOVY**

**Financováno
Evropskou unií**
NextGenerationEU